

Teologia narracyjna inspiracją języka katechezy Na przykładzie podręczników serii „Drogi Przymierza”

Język jako narzędzie myślenia i środek komunikowania się, w odniesieniu do teologii i katechezy, domaga się wskazania płaszczyzn wzajemnych zależności. Oznacza to konieczność określenia charakteru tych zależności oraz stopnia i zakresu wpływu. Jest on obecny w teoretycznym podejściu do rozumienia katechezy oraz znajduje swoje praktyczne odniesienie w podręcznikach katechetycznych. To one w sposób najbardziej widoczny odzwierciedlają obszary spotkań teologii i katechezy.

Podręczniki serii „Drogi Przymierza”, przeznaczone dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, oraz odpowiadające im podręczniki metodyczne wyrosły z tzw. nurtu myślenia o katechezie jako o jednej z form posługi słowa Bożego, realizowanej w środowisku szkolnym. Takie rozumienie katechezy stawia pytania o sposób komunikowania wiary, a więc o wspólne źródło teologii i katechezy. Poszukiwanie odpowiedzi kieruje uwagę Autorów wspomnianych podręczników w stronę teologii narracyjnej.

Próba zainteresowania teologią narracyjną wskazuje na istotne odniesienia w zakresie realizacji zadań katechetycznych. Odkrycie ich domaga się zasygnalizowania związków zachodzących pomiędzy katechezą a teologią oraz płaszczyzn ich wzajemnych odniesień w interpretacji katechetycznej (i teologicznej) zasady wierności Bogu i człowiekowi, głównie w obszarze refleksji nad osobą Boga i słowem Bożym. Ich realizacja może przybierać różne formy. Propozycje zawarte w podręcznikach serii „Drogi Przymierza” są tego jednym z przykładów.

1. Teologia i katecheza

Osoba Boga stanowi źródło refleksji zarówno teologicznej, jak i katechetycznej. To ona wyznacza podstawę poszukiwań na płaszczyźnie zależności między katechezą a teologią. Płaszczyznę, która właściwie rozumiana, zakłada należyte słuchanie słowa Bożego ze względu na zbawienie i ostatecznie chce służyć temu słuchaniu¹. Dla ustalenia właściwych relacji między katechezą a teologią najbardziej pomocna może okazać się zasada wierności Bogu i człowiekowi, która powinna regulować zarówno badania teologiczne, jak i formację katechetyczną. Teologia i katecheza mają być wierne Bogu i człowiekowi, przy czym teologia ma tę wierność badać, a katecheza rozwijać².

Katecheza wierna Bogu powinna przybliżać katechizowanym tajemnicę Boga, a w konsekwencji rozwijać komunę z Bogiem, co stanowi jej zasadniczy cel i zadanie³. Związki te nie są pozbawione pewnych napięć, gdyż na katechezę z jednej strony wywiera silny wpływ refleksja teologiczna, z drugiej – potrzeby codziennego życia ludzi wierzących. Katecheza, chcąc zachować swoją tożsamość, musi otwierać się na obydwie dziedziny oraz im się przeciwstawiać. Tylko właściwe zsynchronizowanie w katechezie teologii i doświadczenia pozwoli zachować jej tożsamość. W historii katechezy ta synchronizacja wyglądała różnie, a próby nadmiernego wywierania przez teologię wpływu na katechezę osłabiały zaspokajanie potrzeb religijnych katechizowanego.

¹ Zob. K. Rahner, H. Vorgrimier, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX, 1987, s. 466.

² Zob. M. Majewski, *Teologia katechezy*, Wrocław, Wydawnictwo Księgarni Archidiecezjalnej, 1989, s. 98.

³ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań – Warszawa, Pallotinum, 1998, nr 23.

Płaszczyzny oddziaływań teologii i katechezy prowadzą do poszukiwania wspólnie przyjętych zasad, by w pluralizmie teologicznym i katechetycznym otworzyć się na człowieka, któremu należy przybliżyć Bożą prawdę.

2. Osoba Boga i słowo Boże

Realizacja zasady wierności Bogu i człowiekowi wymaga przyjrzenia się formom i sposobom ukazywania osoby Boga oraz korzystania z Biblii w praktyce katechetycznej. Niektóre z nich wydają się być istotne szczególnie dla wskazania potrzeby wykorzystania w katechezie osiągnięć teologii narracyjnej.

Na gruncie polskim zaznacza się najsilniejszy wpływ teologii systematycznej, która w katechezie objawiała się tendencją do formułowania ścisłych teologicznych definicji. Elementy tej teologii są widoczne w dziewiętnastowiecznym nurcie neoscholastycznym, pod wpływem którego katecheza nie tylko przejęła język ścisłych teologicznych sformułowań, ale również układ treści, odzwierciedlający teologię naukową. Podręcznikiem służącym do prowadzenia takiej katechezy był katechizm o logicznym układzie treści, podobnie jak w przypadku teologii systematycznej podział materiału na traktaty. Charakterystyczny dla tego okresu katechizm J. Deharbe'a w formie pytań i odpowiedzi (zawsze mających postać ścisłych definicji teologicznych) przetrwał w polskiej katechezie do końca XX wieku i bywa stosowany do dzisiaj.

Katecheza w nurcie neoscholastycznym przedstawiała prawdy religijne w sposób bardzo skondensowany i przeznaczony do memoryzacji. Taki przekaz nie tylko utrudniał rozumienie, ale przede wszystkim nie posiadał wychowawczego oddziaływania. Katecheza neoscholastyczna przejęła nastawienie apologetyczne charakterystyczne dla katechizmów potrydenckich, przez co niektóre punkty wiary nie były podejmowane w sposób należyty i zanikały w świadomości wiernych. Katechizmy neoscholastyczne przekazywały i umacniały w przekazie wiary chrześcijańskiej antropocentryczny punkt widzenia jako zespół prawd, które należało przyjąć; jako przykazania, których należało przestrzegać; jako środki uświęcenia (sakramenty), z których trzeba było korzystać – wszystko po to, aby człowiek się zbawił. Zapomniano o radosnym charakterze wezwania ze strony najlepszego Ojca i o Jego uprzedzającym działaniu zbawczym.

W przekazie wiedzy katechizmowej zwraca się głównie uwagę na umiejętność pamięciowego przyswojenia przez ucznia kilku zdań ujmujących w sposób bardzo skondensowany tajemnicę Boga. Zazwyczaj zdania takie mają na celu wyjaśnienie, kim jest sam Bóg⁴. Tymczasem K. Rahner wyraźnie podkreśla, że o rzeczywistości Boga możemy powiedzieć tylko to, kim On jest dla nas, a nie czym jest sam w sobie⁵. H. Waldenfens wyjaśnia, że tam, gdzie rozpatruje się problem Boga, winno pojawić się pytanie o człowieka, o jego „skąd i dokąd”⁶.

W katechezie neoscholastycznej – obok prawd wiary ujętych w definicje – swoje miejsce odnalazła również Biblia, chociaż jej znaczenie zostało sprowadzone do roli środka: czerpano z niej żywe i budujące opowiadania ilustrujące katechezę; teksty biblijne stanowiły podbudowę dowodową dla sformułowań doktrynalnych katechizmu. Przykłady takiego wykorzystania Biblii nie trudno znaleźć i na polskim rynku katechetycznym. Można tu

---

⁴ Zob. Z. Marek, *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*, Kraków, Wydawnictwo WAM, 1998, s. 84.

⁵ Zob. K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary*, Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX, 1987, s. 50.

⁶ Zob. Waldenfens, *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele dzisiaj. Teologia fundamentalna w kontekście czasów obecnych*, Katowice, Księgarnia św. Jacka, 1993, s. 133.

wymienić chociażby *Mały katechizm. Przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii św.*⁷, cieszący się ogromną popularnością wśród katechetów i rodziców.

W latach trzydziestych XX wieku poddano krytyce język neoscholastycznej katechezy, a traktat J.A. Jungmana z 1936 roku zapoczątkował ruch zmierzający do poszukiwań języka przepowiadania, który zajął miejsce argumentacyjnego języka teologii⁸. Nurt ten w katechezie – znany jako kerygmaticzny – koncentruje uwagę katechetów wokół Biblii – źródła katechezy, podkreślając, że w Piśmie Świętym najlepiej można dostrzec zbawczy plan Boga. Nurt ten zaowocował myśleniem, że w katechezie nie chodzi o wy tłumaczenie formuł, lecz o przekazanie świętej rzeczywistości, która nie stanowi pojedynczych wydarzeń, lecz żywy organizm, w którego centrum należy umieścić osobę Jezusa Chrystusa.

Zainteresowanie Biblią, stanowiące owoc kerygmaticznego kierunku przekazywania treści w katechezie, nie oznacza jednocześnie, że kontakt z nią i traktowanie jej jako źródła katechezy nie nastrocza wielu trudności i nieporozumień. W tym kontekście pojawia się pytanie: jakiego Boga ma przedstawiać katecheza oraz jak człowiek ma odkrywać wezwanie, które Bóg do niego kieruje?

Takie spojrzenie na kwestię Boga zakłada odpowiedni stosunek do wiary, która – rozumiana religijnie – oznacza przede wszystkim najbardziej podstawowy sposób odnoszenia się człowieka do Boga, jego nastawienie do całkowitego podporządkowania się Bogu, który na różne sposoby daje odczuć swą obecność i działanie, zarówno w życiu jednostki, jak i narodów. Z takiego rozumienia wiary wynika konieczność rozpatrywania jej treści w kategoriach wydarzenia, w którym występują osoby: Bóg i człowiek oraz jej dialogowego charakteru.

Dlatego w procesie kształtowania wiary pomocna może się okazać teologia narracyjna, która wyjaśnia, że wiara istnieje nie tyle jako doktryna, lecz jako zakorzeniona w wydarzeniach zbawczych historia doświadczana, opowiadana i przekazywana⁹. Tą formą przekazu posługuje się Biblia i takie spojrzenie na zawartą w niej treść prowadzi do odkrywania historii z perspektywy wydarzeń paschalnych Chrystusa, które są podstawą wiary chrześcijańskiej: „Cała ewangelia chce być ewangeliczną odpowiedzią (wyartykułowaną oczywiście w pewnej rzeczywistości historycznej) na nurtujące pytanie, co znaczy 'to, co zdarzyło się z Jezusem', a zwłaszcza, co znaczy Jego śmierć”¹⁰. Tak rozumiana narracja utwierdza w przekonaniu, że religia nie tyle ma coś do przekazania, co do opowiedzenia. Oznacza to, że w procesie kształtowania wiary należy opierać się na faktach historycznych, które zdają się być fundamentem dalszych poszukiwań i odkryć związanych ze sferą religijną, co prowadzi do przekonania, że „istnieje chronologia wiary, która nie jest tożsama z chronologią historii”¹¹.

Narracja sprawia, iż zbawienie i odkupienie nie wpadają w paradoks ahistoryczności, a historii i zbawienia nie poddaje się przymusowi logicznemu, zawartemu w pośrednictwie dialektycznym¹². Opowiadane wydarzenia stają się podstawą działań zmierzających do odkrywania Boga w historii ludzkiej oraz czyniącego tę historię historią zbawienia. Tak jak Ewangelie, które są ponownym odczytaniem tego, co powiedział, uczynił i kim był Jezus: „(...) odczytaniem dokonany po „zmartwychwstaniu – zesłaniu Ducha Świętego... Ewangelie nie są pracami historycznymi (nawet, jeśli kryją w sobie więcej odniesień

⁷ Zob. *Mały katechizm. Przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii św.*, Opole, Wydawnictwo św. Krzyża, 1980.

⁸ Zob. tamże, s. 457.

⁹ Zob. K. Misiaszek, *Język w katechezie*, „Seminare” 2001, nr 17, 53-54.

¹⁰ A. Gesché, *Chrystus*, Poznań, W drodze, 2005, s. 99.

¹¹ Tamże.

¹² Zob. K. Misiaszek, *Język w katechezie*, art. cyt., s. 54.

historycznych, niż się wydaje); zostały one napisane, co wyraźnie mówi Jan, aby ich czytelnicy uwierzyli w Jezusa, tak jak uwierzyli w Niego sami świadkowie, czyli tak jak Go pojęli i rozszyfrowali jako Pana i Mesjasza, jako Chrystusa"¹³.

Fakty historyczne przybliżają rzeczywistą prawdę o tajemnicy Jezusa, budzą zaufanie do Jego osoby oraz Jego posłannictwa, nie zamierzają jednak przekazać nam historycznego reportażu o Jezusie, nawet jeśli są w nich wyraźne elementy takiego reportażu¹⁴. Pozwalają przyjąć, że Jezus z Nazaretu wprowadza człowieka w tajemnicę, jaką jest Bóg¹⁵. Prowadzi to do podejmowania przez człowieka, na miarę dostępnych mu możliwości, prób odkrywania tajemnicy Boga: „Choć prawdą jest, że Bóg jest niewyrażalny, to nie jest prawdą jakoby był niemożliwy do opowiedzenia. Zawsze można Boga opowiadać, co pojęło Pismo, dla którego Bóg i człowiek są głęboko zjednoczeni jako przyjaciele, jak gdyby obydwaj opowiadali sobie nawzajem o sobie w drodze, aby się dowiedzieć, kim są”¹⁶. Dokonuje się to poprzez opowiadanie o zdarzeniach. Ewangelista św. Łukasz wyjaśnia, że zamierza zbadać dokładnie zdarzenia, by adresat mógł przekonać się o całkowitej pewności nauk, których udziela, a to wyraźnie wykracza poza ramy przedsięwzięcia mającego jedynie zweryfikować na nowo historię Jezusa¹⁷.

Objawienie się Boga w historii jest zależne od ludzi stawiających pytania odnoszące się do objawionego orędzia, stąd słowo Boga nierozzerwalnie wiąże się ze słowem człowieka. Dlatego katecheza jest proklamacją słowa w narracjach, zawiera opowiadania posiadające znaczenie dla człowieka, włącza się w dialog między Bogiem a człowiekiem. Tworzy historię związku pomiędzy objawieniem się słowa Bożego a odpowiedzią wiary człowieka¹⁸.

Realizacja zasady wierności Bogu i człowiekowi, poprzez wykorzystanie osiągnięć teologii narracyjnej, wyznacza katechezie zadanie odkrywania zbawczego orędzia Boga w historii świata, czyli budzenie wiary w osobowego Boga¹⁹. Może się ono jednak dokonywać tylko na drodze kształtowania właściwego, a więc biblijnego, obrazu Boga. Katecheza ma zatem przywoływać obraz Boga Biblii. Oznacza to w praktyce pokazywanie, że Biblia w bardzo różny sposób o Nim mówi, co może przekonać katechizowanych, iż jest rzeczą niemożliwą podanie definicji Boga²⁰.

3. Próba oceny zastosowania narracyjnego języka Biblii w celu formułowania treści wiary w wybranych podręcznikach

Podstawowym kierunkiem realizowania powyżej zasady w wybranych podręcznikach jest odkrywanie prawdziwego oblicza Boga²¹ – rozpoznanie w Nim Ojca. Autorzy już w pierwszej katechezie w klasie IV zapowiadają, że uczniowie rozpoczynają w szkole lekcje religii po to, by bardziej odkrywać i poznawać Boga, który kocha nas wszystkich i zawsze jest bliski człowiekowi. Zapowiedź ta pojawia się jednak dopiero przy końcu jednostki, po długim wprowadzeniu w rzeczywistość, którą dziecko zna – co uczniowi klasy IV może sugerować,

---

¹³ A. Gesché, *Chrystus*, dz. cyt., s. 98.

¹⁴ Zob. tamże.

¹⁵ Zob. H. Waldenfens, *Fascynacje chrześcijaństwem*, „Horyzonty Wiary” 8 (1997) 2, s. 4.

¹⁶ A. Gesché, *Chrystus*, dz. cyt., s. 96.

¹⁷ Zob. tamże, s. 98.

¹⁸ Zob. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa, Wydawnictwo Salezjańskie, 2003, s. 92-93.

¹⁹ *Ogólna Instrukcja Katechetyczna 1971*, tekst polski w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, W. Kubik (red.), Cz. 1, Warszawa 1985, nr 44.

²⁰ Z. Marek, *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*, dz. cyt., s. 87.

²¹ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, „Katecheta” 48 (2003) 12, s. 5.

że nie jest to najważniejsze zadanie na katechezie. W następnych jednostkach podręcznik wspomaga uczniów w odczytywaniu biblijnego obrazu Boga²², pokazując Stwórcę jako Tego, który obdarowuje ludzi szczęściem i jest z nimi obecny w historii: „Bóg jest z nami, abyśmy, stawali się lepsi, bardziej zadowoleni”²³. To Bóg wierny i kochający, który jednocześnie oczekuje od człowieka odpowiedzi na okazaną miłość.

Przybliżanie tajemnicy Boga dokonuje się poprzez opowiadanie o tym, co Bóg dla człowieka czyni²⁴. W podręczniku czytamy: „Jedno z pierwszych opowiadań z Pisma św. opowiada o tym, co Pan Bóg uczynił, aby ludzie byli szczęśliwi: Pan Bóg dał człowiekowi ziemię, aby ją uprawiał. Takie wyrażenie oznacza, że Pan Bóg podarował człowiekowi ziemię, aby korzystał z jej bogactw, jej skarbów. Pan Bóg dał też człowiekowi poznać, że dobre korzystanie z ziemi wymaga posłuszeństwa Bogu. W ten sposób okazał ludziom swoją wielką przyjaźń. Człowiek jednak bardzo ją osłabił przez nieposłuszeństwo Bogu. I tak sprowadził na siebie nieszczęście. Został sam, bez bliskości i przyjaźni Pana Boga. Nasz Stwórca nie pogodził się z wyrokiem, jaki człowiek wydał sam na siebie przez okazane Mu nieposłuszeństwo. Zapewnił o tym wszystkich ludzi Pan Jezus. Co więcej powiedział że Pan »Bóg tak umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego [Jezusa] dał, aby każdy, kto w Niego wierzy nie zginął, ale miał życie wieczne. Albowiem, Bóg nie posłał swego Synu na świat po to, aby świat potępił, ale po to, aby świat został przez Niego zbawiony« (J 3,16-17)”²⁵.

Takie opowiadanie zakłada wiarę opowiadającego, nie jest to więc relacjonowanie zdarzeń, lecz opowiadanie dzieł Boga realizującego obietnice Przymierza, zakłada wiarę w spełnienie ich ostatecznie w Jego Synu²⁶. To słuszne podejście bywa jednak w praktyce trudne niekiedy do urzeczywistnienia. Katecheci coraz częściej wyrażają przekonanie, że ich uczniowie pochodzą ze środowisk, w których nie uczestniczy się w wierze rodziców. Uczniowie otrzymują wprawdzie możliwość odkrywania sposobów, którymi Jezus potwierdza, że miłość Boga do ludzi jest mierzona darem jedynego Syna²⁷, wypełniającego ostatecznie Boży plan zbawienia, ale wymaga to ogromnej wrażliwości ze strony katechety na środowisko wychowanków.

W nurcie teologii narracyjnej charakterystykę poszczególnych Ewangelii autorzy podręczników rozpoczynają od przedstawienia typowego fragmentu, podkreślając jednocześnie, że „wiele biblijnych opowiadań zaczerpniętych z ksiąg Starego Testamentu przypomina ludziom o przyjściu obiecanego przez Boga Mesjasza. Do tych oczekiwań nawiązuje Jezus i zapewnia swoich słuchaczy, że dziś [a więc w osobie Jezusa] spełniły się te słowa Pisma – zapowiedzi, obietnice Mesjasza”²⁸. Ta zależność uwidacznia się już w samych tytułach katechez, gdy posłannictwo Jezusa jest odnoszone do zapowiedzi ze Starego Testamentu: Jezus – Mesjasz, sprawiedliwy sługa, Baranek Boży, więcej niż prorok, Nowy Adam²⁹. Uczeń nie jest jednak w stanie samodzielnie się o tym przekonać, korzystając jedynie z podręcznika dla niego przeznaczonego. Dobrze, że uzupełniają go propozycje metodyczne,

---

²² Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, Z. Marek (red.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 002, s. 12.

²³ Tamże, s. 15.

²⁴ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 5.

²⁵ *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 29-30.

²⁶ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 5.

²⁷ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy V*, Z. Marek (red.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2003, s. 187.

²⁸ Tamże, s. 26.

²⁹ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy V*, dz. cyt., kat. 4-9.

w których katecheta prowadzi uczniów nie tylko do przeczytania tego, co Jezus mówi o sobie, ale także do odczytania znaczenia Jego słów i programu, jaki w tych słowach objawia³⁰.

Odkrywanie Boga, który w pełni objawia się w swoim Synu, wymaga wskazania chrystocentrycznego charakteru treści Dobrej Nowiny³¹. Zakłada to odkrycie prawdy, że Jezus nie tylko przekazuje ludzkości słowo Boże, ale przede wszystkim On sam jest Słowem Bożym – pełnią Bożego Objawienia. Dlatego Autorzy, pokazując etapy powstawania Ewangelii, nie poprzestają na przedstawieniu faktów, lecz podkreślają, że Jezus z kart Ewangelii to ten sam Jezus, który żyje i działa w Kościele. Tę prawdę przybliżają Autorzy również w formie modlitwy, która jest jednocześnie odpowiedzią ucznia na usłyszane słowo Boże³². Kieruje ona uwagę uczniów na Boga, który w Jezusie objawił się najpełniej. Kontynuując myśl, że w Ewangeliach nie chodzi jedynie o relacje z życia Jezusa, już w następnej katechezie uczniowie otrzymują propozycję, by odkryli, dlaczego aż przez cztery Ewangelie Bóg chce powiedzieć, że darzy człowieka miłością i przyjaźnią³³.

W tym samym kierunku zmierzają działania katechety. Po odkryciu przez uczniów cech charakterystycznych dla poszczególnych Ewangelii uczniowie słyszą dialog z liturgii słowa, sprzed Ewangelii oraz wyjaśnienie katechety, że uczestnictwo w tym samym dialogu przed każdą Ewangelią – niezależnie, z której Księgi wybrano dany fragment – wyraża naszą wiarę, że choć Ewangelia została spisana przez różnych Ewangelistów, wyraża tę samą Dobrą Nowinę o Jezusie³⁴. Tajemnica Jezusa z Nazaretu kryje w sobie tajemnicę Jezusa historii i Jezusa Chrystusa – zmartwychwstałego Pana, który kontynuuje swoje dzieło zbawienia „w i przez” Kościół. To jest głoszenie wydarzenia Jezusa, które trwa dzięki uobecnianiu w życiu i działalności Kościoła zbawczej tajemnicy męki, śmierci i Zmartwychwstania Pana.

Prawda ta znajduje odzwierciedlenie w zadaniach wynikających z sakramentu chrztu. Dlatego uczniowie zostają zaproszeni, by myśleć i działać jak Jezus, co w treści podręcznika zrealizowano poprzez ukazanie Kościoła czasów apostołskich i możliwości uczestnictwa uczniów w tej misji. Katechezy głoszą więc Jezusa historycznego, uwielbionego oraz obecnego w liturgii i życiu człowieka: „Wydarzenie z dnia Pięćdziesiątnicy – dnia Zesłania Ducha Świętego powtarza się w życiu każdego wierzącego najpierw przy udzielaniu mu chrztu świętego. Co więcej, w każdą niedzielę chrześcijanie świętują nie tylko wydarzenie Zmartwychwstania Jezusa, ale również Zesłania Ducha Świętego”³⁵. Obwieszczona w ten sposób radosna nowina o udziale każdego ochrzczonego w tajemnicy zbawienia może być jednak za trudna w odbiorze poprzez zestawienie w dwóch zdaniach kilku niezmiernie istotnych wydarzeń zbawczych.

Opowiadanie o Jezusie domaga się bogatego wykorzystania perykop biblijnych, zarówno ze Starego, jak i z Nowego Testamentu. Dzięki nim można odkrywać obraz Boga, to znaczy próbować zrozumieć, co Bóg chce w tekstach o sobie powiedzieć. Autorzy wyraźnie podkreślają, że Pismo Święte to Księga, którą czyta się inaczej niż zwykle książki, że czytanie to domaga się odkrywania prawdy, zawierającej w sobie słowa Boga skierowane do ludzi. Zaproponowane w klasie IV opowiadanie o Eliaszu jest tak naprawdę opowiadaniem o bliskości Boga. Dlatego Autorzy wyjaśniają, co na podstawie tego tekstu można powiedzieć o Bogu, a nie o Eliaszu. Używają w tym celu czasu teraźniejszego, by rozbudzić wiarę

³⁰ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik metodyczny do religii dla klasy V*, Z. Marek (red.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2003, z. 1, s. 20-21.

³¹ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 6.

³² Zob. *Obdarowani przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy V*, dz. cyt., s. 18.

³³ Zob. tamże, s. 22.

³⁴ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik metodyczny do religii dla klasy V*, dz. cyt., s. 21.

³⁵ *Przemienieni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy VI*, Z. Marek (red.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2004, s. 31.

katechizowanych w rzeczywistą obecność Boga pośród ludzi³⁶. Kwestia ta jeszcze bardziej uwidacznia się w opowiadaniu wydarzeń z życia Jezusa: kiedy uczniowie fragment o Zwiastowaniu próbują odkryć, co znaczy wierzyć Bogu i wierzyć w Boga. Następna część tekstu nawiązuje do tego, że poprzez wiarę Bóg prowadzi człowieka do szczęśliwego życia z Nim³⁷. Przeświadczenie o tym, że Bóg, którego działanie zostało przedstawione na kartach Pisma Świętego wpływa także na życia człowieka, mogą uczniowie wyrazić, włączając do osobistej modlitwy wybrane słowa z Pisma³⁸.

Opowiadanie o dziełach Boga jest jednocześnie zaproszeniem do odkrywania Jego tajemnicy³⁹. Aby przybliżyć tę prawdę można wykorzystać wskazówki, jakie daje Bóg na kartach Biblii. W tym celu Autorzy, cytując fragment z Księgi Mądrości: „Z wielkości i piękna stworzeń poznaje się przez podobieństwo ich stwórcę” (Mdr 13,5) lub pokazując biblijne miejsca spotkania z Bogiem, odnoszą je do znanych uczniom miejsc, w których możemy spotkać Boga. Twórcy podręczników stawiają jednocześnie pytania o nasze pragnienia spotykania się z Bogiem⁴⁰. Tego typu rozwiązanie z pewnością budzi zainteresowanie uczniów. Wydaje się jednak, że w kolejnych jednostkach czy następnych latach nauki wskazany byłby powrót do wyjaśnianych w ten sposób pojęć.

Inną ciekawą kwestią jest odkrywanie Bożego wezwania i dawanie odpowiedzi poprzez ukazywanie bohaterów biblijnych⁴¹. Pojawiające się w podręczniku opowiadania o Abrahamie i Izaaku, Jakubie i Józefie, Kainie i Ablu, Mojżeszu nie koncentrują się na postaciach, lecz ukazują działanie Boga i Jego związki z człowiekiem, które dzisiaj uwidaczniają się poprzez liturgię⁴². Nawet wskazując na przedmioty liturgiczne, Autorzy odnoszą je do wiary: mówiąc o ołtarzu w opowiadaniu o przymierzu zawartym z Noem ukazano zgromadzenie liturgiczne, które wyznaje wiarę w to, że w Kościele Jezus chroni wierzących przed złem, ratuje od grzechu, obdarowuje przyjaźnią Boga⁴³, a przytaczając opowiadanie o Mojżeszu, kieruje myśl uczniów ku Komunii Świętej⁴⁴ i sakramentowi chrztu, który sprawia, że należymy do Boga⁴⁵.

Zbawcze czyny Boga – opowiadane na kartach tak Starego, jak i Nowego Testamentu – znajdują swój pełny wyraz w życiu Kościoła. Dlatego rzeczywistość zbawienia jest przedstawiana w kategoriach osobowych⁴⁶, to znaczy takich, które wyrażają związki człowieka z Bogiem, a nie w rzeczowych. Stąd uczniowie otrzymują zaproszenie na niedzielną Mszę św., będącą spotkaniem z Jezusem. Zgromadzeni chcą, żeby Jezus ich uczył (słuchanie słowa Bożego) i nimi kierował. Jednocześnie podkreślają, że w ten sposób wypełniamy wolę Boga, który pragnie, by ludzie się kochali i byli sobie życzliwi⁴⁷. To Kościół jest znakiem obecności Boga wśród ludzi, a Duch Święty nieustannie tę wspólnotę ożywia i uświęca oraz prowadzi do spotkania ze zmartwychwstałym Panem w słowie Bożym

³⁶ Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 45.

³⁷ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy V*, dz. cyt., s. 84-85.

³⁸ *Obdarowani przez Boga. Podręcznik metodyczny do religii dla klasy V*, dz. cyt., s. 40.

³⁹ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 6-7.

⁴⁰ Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 37-43.

⁴¹ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 7.

⁴² Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 129, 169-178.

⁴³ Zob. tamże, s. 143.

⁴⁴ Zob. tamże, s. 178.

⁴⁵ Zob. tamże, s. 176-182.

⁴⁶ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 11.

⁴⁷ Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 17.

i liturgii Kościoła⁴⁸. Tymczasem w podręcznikach niewiele jest prób zmierzających do uzupełnienia słownictwa liturgicznego.

Zastosowanie języka narracji w podręcznikach ma pomóc uczniom wejść w relację z Bogiem, relację zapoczątkowaną na chrzcie⁴⁹. Opowiadanie o zbawczych wydarzeniach pozwala odkrywać fundament życia chrześcijańskiego, co ma prowadzić do przekonania, że chrześcijaninowi nie mogą wystarczyć normy *Dekalogu*, potrzebne jest Jezusowe *Kazanie na górze*, które nie tylko w treści, ale i w formie staje się zaproszeniem do zaangażowania się w historię zbawienia. Dlatego Autorzy, proponując uczniom wędrówkę „Drogami Przymierza”, mówią o szczęściu, które Bóg daje człowiekowi i pokazują, że może się ono realizować w rozpoznawaniu tego, czym Bóg pragnie nas obdarowywać: „Na kartach Biblii można znaleźć opowiadania o ludziach, (...) którzy nie uważali, że zdobyli w życiu wszystko. Wiedzieli natomiast, że z nimi jest Bóg, że On ich kocha. Sami też starali się Go kochać”⁵⁰. Autorzy proponują rozmowę o historii Boga z ludźmi „by się przekonać, że Bóg jest z nami, abyśmy się stawali lepsi, bardziej zadowoleni. Dowiemy się również, co ludzie przeżywali, trwając w łączności z Bogiem. Te wszystkie prawdy są ważne na całe nasze życie! To najpiękniejszy plan, który będziemy poznawali i starali się wypełniać”⁵¹. I dalej, w następnej katechezie: „Spotykanie się każdej niedzieli przy ołtarzu na Mszy św. świadczy o tym, że jesteśmy gotowi wypełniać wolę Boga, to znaczy kochać się wzajemnie, okazywać sobie życzliwość”⁵².

Wskazane przykłady wyjaśniają, że treść Jezusowego *Kazania*, jako fundament życia chrześcijańskiego, na każdym z etapów jest pokazywana inaczej. Niezależnie jednak od etapu edukacyjnego Autorzy kierują uwagę katechizowanych na głoszone przez Jezusa królestwo Boże oraz nadchodzące wraz z Nim czasy ostateczne. Czerpane z Jezusowego *Kazania* treści mają budzić w sercach katechizowanych wiarę w uwielbionego i żyjącego w Kościele Jezusa, który objawia światu swoją tajemnicę i wzywa do pójścia za Nim, do naśladowania Go⁵³. Podręczniki powinny pomóc katechizowanym odczytać treść *Kazania na górze* jako wezwania do radykalnego nawrócenia się, by razem z Jezusem prowadzić w świecie dzieło zbawienia ludzkości. Aby treść *Dekalogu* i *Kazania na górze* odczytać właściwie, aby uczniowie klas IV-VI potrafili odnieść ją do własnego życia, muszą pomóc dorośli. Sam podręcznik ucznia wskazuje jedynie pewne kierunki.

4. Podsumowanie

Podjęta przez Autorów próba wykorzystania języka narracji w podręcznikach serii „Drogi Przymierza”, ma na celu uczynienie ich treści bardziej komunikatywną. Do postawienia takiej tezy upoważnia przede wszystkim źródło doboru treści katechezy – Biblia, w której religijne sformułowania treści wiary przekazano nie językiem definicji, ale językiem narracyjnym. Takim językiem starają się posługiwać Autorzy w omawianych podręcznikach. Wyrazem tego są wskazane formy zwracania się do adresatów oraz wprowadzane do różnych pojęć teologicznych synonimy. Wydaje się jednak, że zamierzenia te wzmocniłyby częstsze powroty do raz wyjaśnionych pojęć, próby ich opisanie innymi słowami i w nowych

---

⁴⁸ Zob. tamże, s. 27.

⁴⁹ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 9.

⁵⁰ Zob. *Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla klasy IV*, dz. cyt., s. 21.

⁵¹ Zob. tamże, s. 15.

⁵² Zob. tamże, s. 17.

⁵³ Zob. Z. Marek, *Teologiczno-wychowawcze założenia podręczników do nauki religii ze słowem „Droga” w tytule*, art. cyt., s. 9-10.

kontekstach. Z pewnością pozwoliłyby to uczniom nie tylko wzbogacać słownictwo, ale jeszcze bardziej odkrywać, że wiara jest rzeczywistością dynamiczną i stale dojrzewa.

Prezentowane podręczniki, dzięki teologii narracyjnej, pomagają uczniom w odkrywaniu dobrego i przyjaznego Boga, pozwalają odnajdywać Boga zatroskanego o człowieka, prowadzącego go Bożymi drogami – drogami Przymierza. Zarówno opisanie tej rzeczywistości, jak i jej odkrywanie nie jest sprawą łatwą. Dlatego Autorzy koncentrują uwagę na osobie Jezusa, który jest największym znakiem przymierza Boga z ludźmi. Czasami czynią to jednak za pomocą zbyt długich i skomplikowanych zdań. Autorzy pragną, by podręczniki były przewodnikami po drogach przymierza Boga z człowiekiem. Na ile te zamierzenia będą adekwatne do możliwości i potrzeb adresatów, pozostaje pytaniem otwartym.